

Az agrárium teljesítményének változása a 2008-as gazdasági válság és a COVID-19 hatására Magyarországon

DOI: [10.29180/9786156342409_1](https://doi.org/10.29180/9786156342409_1)

SZERZŐK

Hegedűs Szilárd, Lencsés Enikő

Budapesti Gazdasági Egyetem, Pénzügy és Számviteli Kar

Magyar Agrár-és Élettudományi Egyetem

Kapcsolattartó szerző: lencses.eniko@uni-mate.hu

ABSZTRAKT

A tanulmány idősoros elemzés keretében vizsgálja a mezőgazdaság két legfontosabb ágazatát, a növénytermesztést és az állattenyésztést. A vizsgálati időhorizont 2008-2020 között volt, amelybe a válság, illetve a pandémia időszaka egyaránt beleesett. A szerzők a vállalatok számát, foglalkoztatotti létszámot, bérköltséget, az árbevételt, mérlegfőösszeget vizsgálták, ezen túlmenően értékelték a likviditás és a jövedelmezőség alakulását a két ágazatban, méretbontásban. Az elvégzett összehasonlító vizsgálatok alapján megállapítható, hogy a mezőgazdaság a COVID-19-nek kevésbé kitett ágazatok közé sorolható. A COVID-19 következtében a 2020-as év eredményeiben jelentős visszaesés nem volt tapasztalható.

Kulcsszavak: ágazati elemzés, árbevétel, mérlegfőösszeg, mutatók

1. Bevezetés

A magyar mezőgazdaság kibocsátásában 2010-óta tartós növekedés figyelhető meg. A magyar agrárgazdaság jövedelmezőségére vonatkozó, jelenleg elérhető, legfrissebb országos szintű elemzés 2018-ra vonatkozóan jelent meg az Agrárminisztérium részéről. Ez a jelentés megállapította, hogy a mezőgazdaság ágazati szintű jövedelmezősége 2,9%-kal növekedett az előző évhez képest, a mezőgazdaságban főállásúként foglalkoztatottak száma 214,8 ezer fő volt (teljes foglalkoztatás 8%-a, és folyamatosan csökken), az ország hozzáadott érték termelésének 6,4%-a az agrárgazdaságból származik. (Nagy, 2019)

Az Európai Unióban a mezőgazdasági jövedelmek tekintetében Magyarország stabilnak tekinthető, sőt 2020-ban 11,6 százalékkal nőtt a mezőgazdaság ágazati szintű jövedelmezősége, miközben az unióban átlagosan 1,5 százalékkal csökkent a jövedelem. A növekedés elsősorban a kibocsátás bővülésével és az agártámogatások növekedésével magyarázható. (Dénes, 2021) A további növekedéshez azonban elengedhetetlenek a technológiák modernizációját célzó mezőgazdasági beruházások, amelyek szükségesek a gazdasági hatékonyság növeléséhez.

A magyar gazdálkodók egyre nyitottabbak a technológiai fejlesztésekre és a korszerű technikai eszközök alkalmazására. A digitalizációt előmozdító gépbeszerzési támogatásnak köszönhetően 2022 első negyedében a vállalkozások 62,2 milliárd forintért vásároltak új mezőgazdasági gépeket és eszközöket, amelyek már alkalmasak az agrárdigitalizáció megvalósításra. (NAIK, 2022) Ezek

a beruházások a mezőgazdasági vállalkozások sokéves lemaradását ellensúlyozzák, hiszen korábban önerőből kevés vállalkozás tudott új gépeket vásárolni, és a hitelhez jutásuk is nehézkes volt. Az eszközök modernizálása révén a mezőgazdaság digitális átalakulása számos új kockázatot hordoz magában (pl. növekvő szaktudás igény, technológiai kitétség), amelyeken, a korábbi termelési kockázatokat is bele értve csak stabil pénzügyi háttér esetén tudnak felülkerekedni.

Jelen tanulmány célja a magyar mezőgazdaság pénzügyi teljesítményének vizsgálata, néhány kiválasztott mutató alapján 2008 és 2020 között.

2. Irodalmi háttér

Sokat hangoztatják, hogy Magyarország agrárország, hiszen a természeti feltételei kiválóan alkalmasak a mezőgazdasági termelésre, de ugyanakkor igencsak kitétt az éghajlati feltételeknek, itthon sokkal gyakoribb a szárazság, az árvíz vagy a fagy, mint például Németországban vagy Franciaországban.

A mezőgazdasági termelés biológiai sajátosságai mellett számolni kell néhány történelmi sajátossággal is. A mezőgazdasági vállalkozások jelenlegi vagyoni helyzete még mindig visszavezethető a rendszerváltás hatásaira a mezőgazdaságban. A rendszerváltást követően a szövetkezetek felszabdálása után a vagyonnak mindössze 40,6% a maradt a tényleges mezőgazdasági tevékenységet folytatóknál. (Lentner, 2014; Lentner, 2016a)

A magyar mezőgazdaság több problémával küzd, mint például a termelők szervezetlensége, a szektor elaprózott és jelentős tökehiánnyal küzd, túl nagy a nem feldolgozott termékek aránya. A magyar mezőgazdaság több szervezeti átalakuláson ment át, az üzemméreteket, a termelési szerkezetet az adott kor aktuális céljainak megfelelően alakították. Éppen ezért sokáig kellett várni egy egyértelmű agrárstratégiára, melynek mentén az ágazat fejlődhetett volna. (Kovács, 2012) A jelenlegi agrárstratégia a magas szintű digitalizáció és a racionális input felhasználás irányába mutat.

A nagyértékű gépek, berendezések, épületek tenyészállatok és a termőföld miatt a vállalkozások indításához és működéséhez jelentős befektetésekre és eszközlekötésre van szükség. (Tóth, et al., 2019) A mezőgazdaság meglehetősen tökeigényes ágazat, és jelentős likviditási hiánnyal küzd Kapronczai István szerint. (Kovács, 2012) Ha stabil a gazdasági környezet akkor a bankok könnyebben fognak hitelt adni a mezőgazdasági szereplőknek. Közben pedig a hatékonyságot és a jövedelemtermelő-képességet is javítani kell ahhoz, hogy a bankok jobban finanszírozzák az ágazatot. (Kovács, 2012) A beruházási és fejlesztési hitelek alacsony aránya a hatékonyság növekedését gátja. Az ágazat jelentős kamatkockázatnak van kitéve a nagy arányú rövid lejáratú kötelezettségek miatt. (Sipiczki, 2019) A beruházási támogatások felhasználása elsősorban az eszközök pótlására és nem pedig a bővítésre irányul. (Belovecz, 2017)

A mezőgazdasági vállalkozások pénzügyi elemzése során figyelembe kell venni az agrártermelés sajátosságait. A mezőgazdasági vállalkozások sajátosak a következő szempontokból: tökeigényesség, alacsony jövedelmezőség, lassú tőkemegtérülés és magas kockázat. Ezen sajátosságok többsége az agrártermelés szezonálisából ered. A mezőgazdasági vállalkozásokra vonatkozó pénzügyi elemzéseknél fontos figyelembe venni, hogy az agrárüzemeltetők évi mérleg adatai általában nem tükrözik a mezőgazdasági vállalkozás tényleges gazdálkodását, sokszor rosszabbak, mint az év

közbeni adatok. A beszerzés-értékesítés ciklusa jelentősen eltérő lehet az év során, így különböző időpontokban eltérő képet mutat ugyanarról az agrárvállalkozásról. (Varga & Sipiczki, 2017).

A kis gazdaságok, az elért eredményből nem forgatnak vissza a vállalkozás működésébe, vagyis hosszú távon nem életképesek, ha nem változtatnak a tulajdonosi szemléleten. A tőkeszerkezet tudatos alakítására csak a nagyobb méreteknél várható, ahol a vállalkozás méretének növekedésével nő a visszaforgatási hányad, mind a társas, mind pedig az egyéni gazdaságok esetében. (Belovecz, 2017) Egyes régiókban meghatározó szereppel bír a mezőgazdaság, különösen a gazdaságilag fejletlen régiókban, amely a versenyképességhez is hozzájárul (Engelberth – Sági, 2016). Az agrárgazdaság versenyképességéről lásd Korom et al (2005).

3. Anyag és módszertan

Vizsgálatunk során a magyar mezőgazdaságot nem egészében, hanem két fő ágazatra bontva elemeztük. Így külön vizsgáltuk az állattenyésztés és a növénytermesztés eredményeit a 2008 és 2020 közötti időszakban. Az ágazatok azonosításának alapjául a főtevékenység TEÁOR besorolása szolgált, vagyis állattenyésztésbe a 0140 míg növénytermesztésbe a 0110 TEÁOR számú vállalkozásokkal foglalkoztunk. A vizsgálatokat a NAV aggregált adatai alapján végeztük. A kutatásunk során idősoros elemzést végeztünk el, illetve ahol mód volt rá, trendszámítást is végeztünk. Fontos szempont volt az ágazatok összevetése, továbbá a makrogazdasági környezet értékelése, amely a magyar gazdaság fejlődésének általános állapotot mutatja, amelyben a mezőgazdaság is működik. A mezőgazdaság fejlődési ütemének feltárásához a nomális GDP növekedését vizsgáltuk meg.

A makrogazdasági kontextus értékeléséhez összehasonlítottuk az EU 27 tagországának, továbbá Magyarország nomális GDP növekedési ütemét. Az adatok alapján négy jól elkülöníthető szakaszt azonosítottunk, melyek a következők:

- válság évei 2008-2012 között,
- kilábalás 2013,
- konjunktúra 2014-től 2019-ig,
- Covid-19 pandémia 2020-tól.

A vizsgált időszakban csak két év (2010 és 2012) volt, amikor hazánk GDP növekedése elmaradt az EU 27 növekedésétől, a többi év mindegyikében meghaladta azt. (2. táblázat)

	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Magyarország	1,01	- 6,60	1,08	1,86	1,26	1,81	4,22	3,70	2,19	4,27	5,36	4,55	- 4,46
Korszak	2008-as válság évei					Kilábalás	Konjunkturális szakasz						Covid-19 pandémia
EU	0,64	- 4,35	2,25	1,86	0,71	0,03	1,58	2,31	2,01	2,82	2,07	1,83	- 5,96

1.Táblázat: A GDP növekedési üteme Magyarországon és az EU-ban a vizsgált időszakban.
Forrás: Saját kutatás (2022)

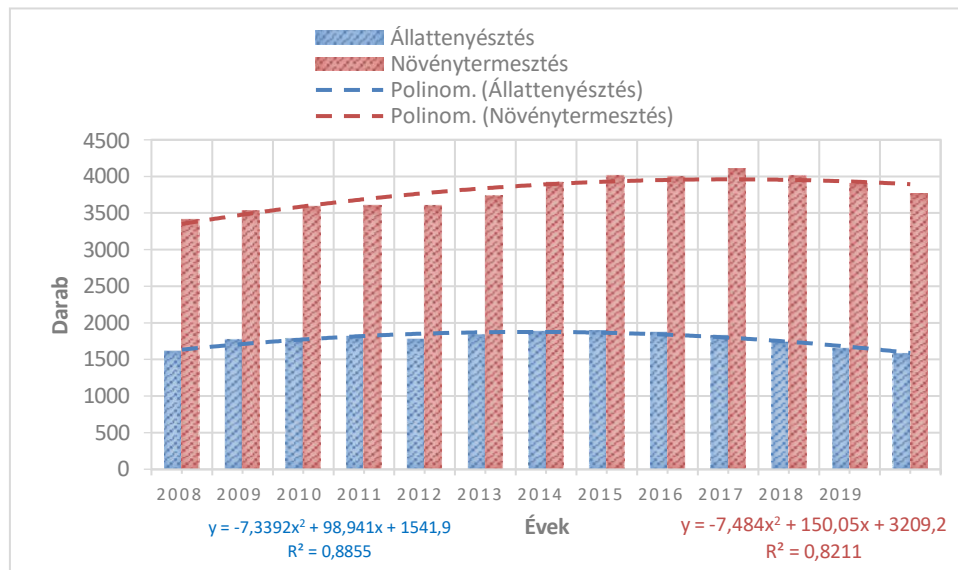
4. Eredmények

A kutatásunk során a következő mutatókat vizsgáltuk idősoros elemzéssel a növénytermesztésben és az állattenyésztésben egyaránt:

- a vállalatok számát,
- foglalkoztatotti létszámot,
- az értékesítés nettó árbevételét,
- a nettó árbevétel összetételét,
- mérlegfőösszeg alakulását,
- költségszerkezetet,
- bérköltséget,
- a gyorsrátát,
- és a ROA mutatót.

Első lépésében a vállalkozások számát vizsgáltuk a kettős könyvvitelt vezető agrárvállalkozások esetében (1. ábra). Az állattenyésztésben a vállalatok száma 2014-ig növekvő trendet követett, amely azt követően fokozatos csökkenésbe ment át. Ennek oka, hogy az állattenyésztés hagyományos olvasatban munkaigényesebb, folyamatos munkaerőlekötéssel járó ágazat. Ezen túlmenően kedvezőtlenül érintette az ágazatot a vizsgált időszakban megjelenő járványok (pl. száj-és körömfájás, afrikai sertéspestis, madárinfluenza), amelyek sok esetben a teljes állatállomány kényszervágását vonták maga után (kárpótlás mellett). Ezen tényezők összessége szerepet játszott abban, hogy 2020-ban kevesebb cég működik 2008-hoz viszonyítva. A növénytermesztési ágazatban is megfigyelhető a csökkenő vállalati létszám kibontakozása, amely azonban az állattenyésztéshez képest később kezdődött, 2017-ben. A csökkenő trendet a vizualitás mellett a trendvonal egyenlete is alátámasztja mindkét ágazatban. A növénytermesztési ágazatban a vállalati létszám csökkenése főként demográfiai okokra vezethető vissza. (1. ábra) Mindkét trendvonal egyenletéből leszűrhető, hogy előrejelzések készítésére alkalmas, mivel meghaladja az R2 értéke a 0,8-as értéket.

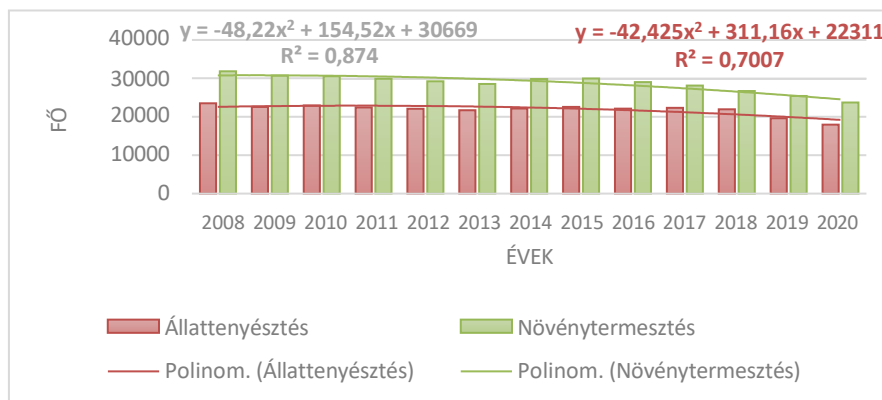
Az idősort vizsgálva látható, hogy a válság éveiben (2008-2012) a növénytermesztésben 2010-ig növekedett a vállalkozások száma, amely év trendfordulót jelentett. Az adatok alapján látható, hogy a konjunktúra időszak legjelentősebb szakaszára ismételten csökkent a cégek száma. Az állattenyésztésben a makrogazdasági környezet hatására a megállapított módon korábban kezdődik a folyamat.

**1.ábra: A vállalkozások száma a vizsgált ágazatokban 2008-2020 között.
Forrás: NAV adatok alapján saját szerkesztés (2022)**

A 2. ábra a foglalkoztatotti létszámot prezentálja, ahol az ábrán látottakon túl a trendvonal egyenlete is alátámasztja az alkalmazotti létszám fokozatos, trendszerű visszaesését. Jól érzékelhető a visszaesés 2008-hoz képest, hiszen az állattenyésztésben 24%-kal, míg a növénytermesztésben 26%-kal esett vissza az agrármunkaerő létszáma. (2. ábra) Az okok között legfontosabb, hogy az agrárágazatban egyre inkább előregedőben van a munkaerőbázis, az oktatási utánpótlás és a pályaelhagyók száma jelentős a jövedelmi viszonyok bizonytalansága miatt. A másik szempont az ágazatban megfigyelhető digitalizáció, illetve robotizáció, amely jelentős munkaerőmegtakarítást jelent az ágazat számára, ennek mértéke azonban jóval csekélyebb az előzőekben taglalt előregedéshez képest. A KSH adatai alátámasztják ez utóbbi állítást, hiszen az éves munkaerő egység (ÉME, 1800 munkaóra) 25,2%-kal alacsonyabb 2020-ra, a 2008-as bázishoz viszonyítva.

Amennyiben a trendet a makrogazdasági környezettel összevetve vizsgáljuk meg, leszűrhető, hogy a növénytermesztésben a válság teljes ideje alatt csökkent a foglalkoztatás, a konjunktúra kibontakozása 2014-ben törte a negatív folyamatot meg, azonban azt követően folyamatos a foglalkoztatotti létszám visszaesése. Az állattenyésztés vonatkozásában is hasonló folyamatok figyelhetők meg, annyi különbséggel, hogy a konjunktúra hatására 2015-ig történt a foglalkoztatottak számának növelése, 2019 viszont egyértelmű trendfordulót jelent. (2. ábra) Ha ehhez hozzá tesszük, hogy az állatállomány nagysága ugyanebben az időszakban stagnált (átlagosan 1%-os változások voltak megfigyelhetők), akkor még inkább kirajzolódik a munkaerőhiány és a robotizált technológiák létjogosultsága. Tóth et al. (2021) részletesen vizsgálata a covid hatását a magyarországi munkavállalásra.

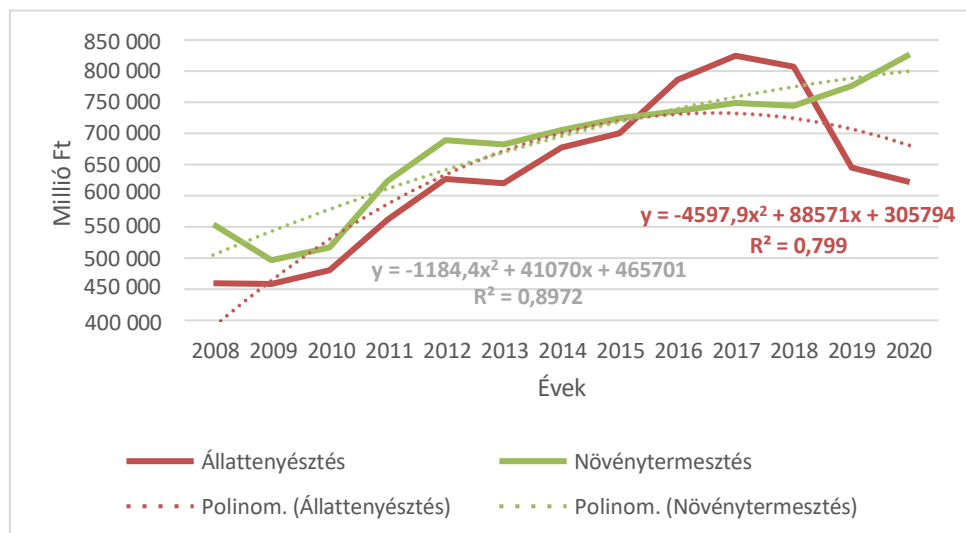

**2. ábra: A vállalkozások átlagos statisztikai létszáma a vizsgált ágazatokban 2008-2020 között.
Forrás: NAV adatok alapján saját szerkesztés (2022)**

A 3. ábrán az értékesítés nettó árbevételének alakulását figyelhetjük meg. Az adatokból látható, hogy eltérő pályát írt le a növénytermesztés és az állattenyésztés árbevétele, amely 2015-2018 között meghaladta a növénytermesztésben tevékenykedő cégek árbevételét. Ennek magyarázata, hogy a tejágazatban jelentősen növekedtek (részint mesterségesen) a felvásárlási árak, amelyet a piac 2018 után, az intézkedés kivezetését követően nem volt képes fenntartani. A növénytermesztésben növekvő trend rajzolódik ki, amelynél 2012 tekinthető maximumnak, amikor kivételesen alacsony termésátlag volt, amihez viszont kimagaslóan magas felvásárlási árak társultak, hozzájárulva a GDP pozitív tartományba emelkedéséhez. Ezt az évet követően lassú, de növekvő tendencia rajzolódik ki a növénytermesztésben a nettó árbevétel szempontjából. A termésátlagok 2014-től enyhe növekedést mutattak minden évben, ugyanakkor a felvásárlási árak is növekvő pályát írtak le, 2019-től a GDP nagyobb arányú emelkedését követően ismét jelentősebb a növekedési ráta növénytermesztésben, míg az állattenyésztés nettó árbevétele meredeken csökken.

Az árbevétel alakulását a konjunktúraciklussal összevetve érdekes eredményeket kapunk. A növénytermesztés vonatkozásában megállapítható, hogy a válság éveit 2009-től meredek emelkedés történt, egészen 2012-ig, ahol a növekedés megtorpan. A nettó árbevétel növekedésének növekedési rátája 2019-ben nem éri el a GDP növekedését, ugyanakkor 2020-ban már meghaladja azt.

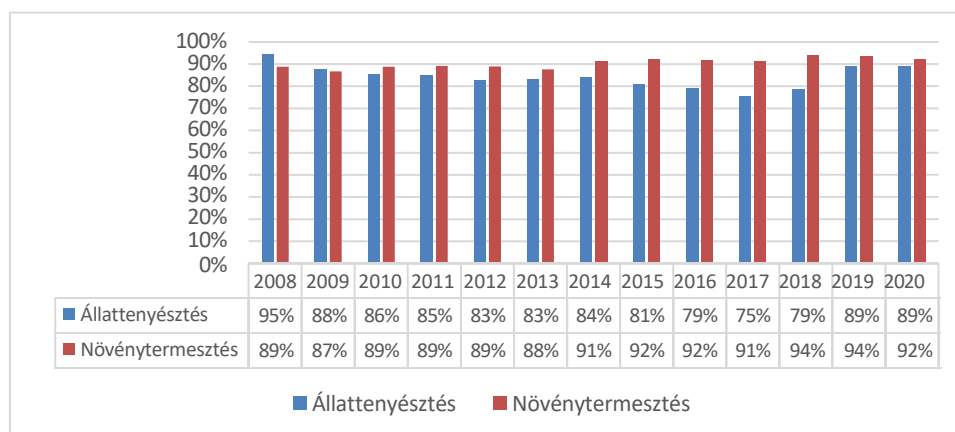
Az állattenyésztésben a válság ideje alatt jelentős árbevétel növekedés volt megfigyelhető 2012-ig, ahol minden évben GDP növekedési ütemet meghaladó volt a forgalom bővülése. 2014-től ismét egy növekvő pálya rajzolódik ki, szintén GDP-t meghaladó ütemben, de ahogyan már kifejtettük és magyaráztuk, 2017-től kezdve mélyrepülésben van az ágazat által generált forgalom.

3. ábra: Az értékesítés nettó árbevétele a vizsgált ágazatokban 2008-2020 között.
Forrás: NAV adatok alapján saját szerkesztés (2022)

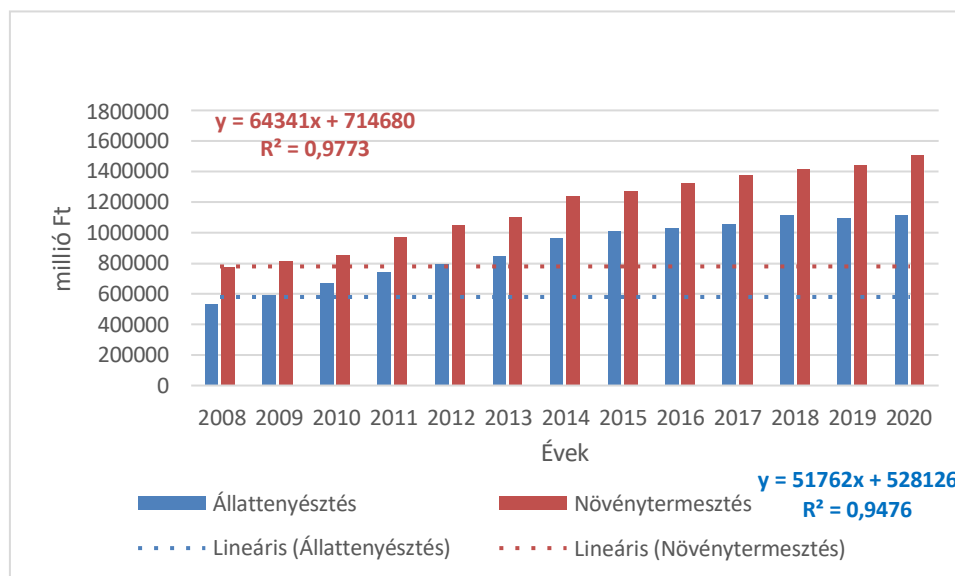
Egy ágazat nemzetköziesedtségének fontos fokmérője, hogy milyen mértékben exportál a vállalat. Ezt az értéket Losonczi (2020) 25%-os értékben határozta meg. A mutatóértéket csak az állattenyésztés érte el, egy év vonatkozásában a kettős könyvvitelt vezető társaságok esetében. Azonban megállapítható, hogy 2008-tól a beföldön realizált árbevétel csökkenni kezdett, egészen 2018-ig. 2019-től azonban csökkent az export részaránya, amely 2020-ra is megmaradt, amely utóbbi évet magyarázza a pandémia nyomán életbelépett utazási korlátozás. A 4. ábra adatai alapján megállapítható, hogy a főtevékenységként a növénytermesztésben működő társaságok a NAV-os adatok alapján főként a belső piacra termelnek, direkt exportaktivitásuk alacsony, azt inkább az ellátási lánc további szereplői valósítják meg.

A konjunktúra ciklus hatása a növénytermesztésben nem érzékelhető a belföldi árbevétel arányát tekintve, ugyanakkor az állattenyésztés esetében már érzékelhető a hatás, hiszen a válságos évek során csökkent a belföldi értékesítés aránya, amely folyamat 2018-ig tartott, vagyis a konjunktúra ciklus csúcánál esett vissza az export arány. (4. ábra)

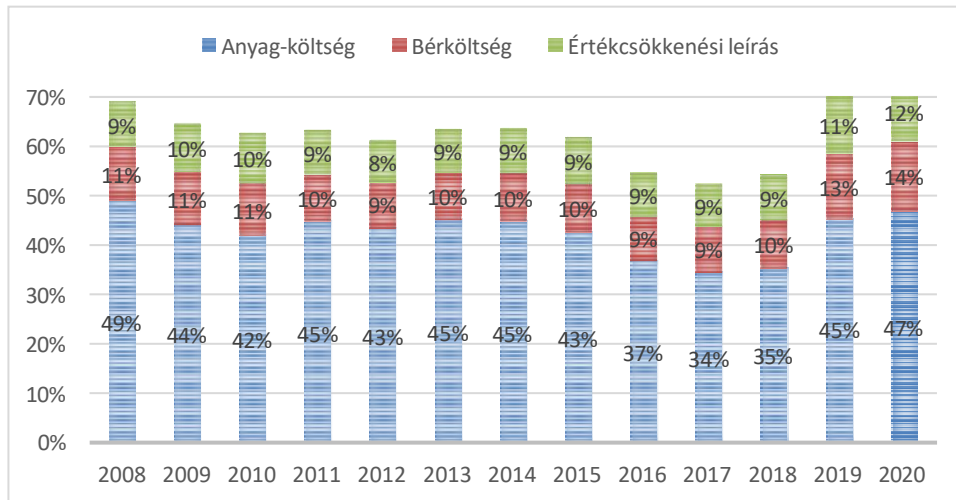
4. ábra: A belföldi árbevétel aránya 2008-2020 között.
Forrás: NAV adatok alapján saját szerkesztés (2022)

A két vizsgált ágazatban a mérlegfőösszeg dinamikus növekedését támasztja alá mindkét trendvonal egyenlete, amely a magas R² érték miatt akár előrejelzésre is alkalmas lehet. A trend linearitásának érzete ellenére az 5. ábra megfelelően mutatja, hogy 2019-ben és 2020-ban is törés figyelhető meg a mérlegfőösszeg emelkedésében, amely előrevetítheti a jövőben a trend csökkenését. A mérlegfőösszegnél nem találtunk vizsgálatunkban konjunktúra ciklus hatását.

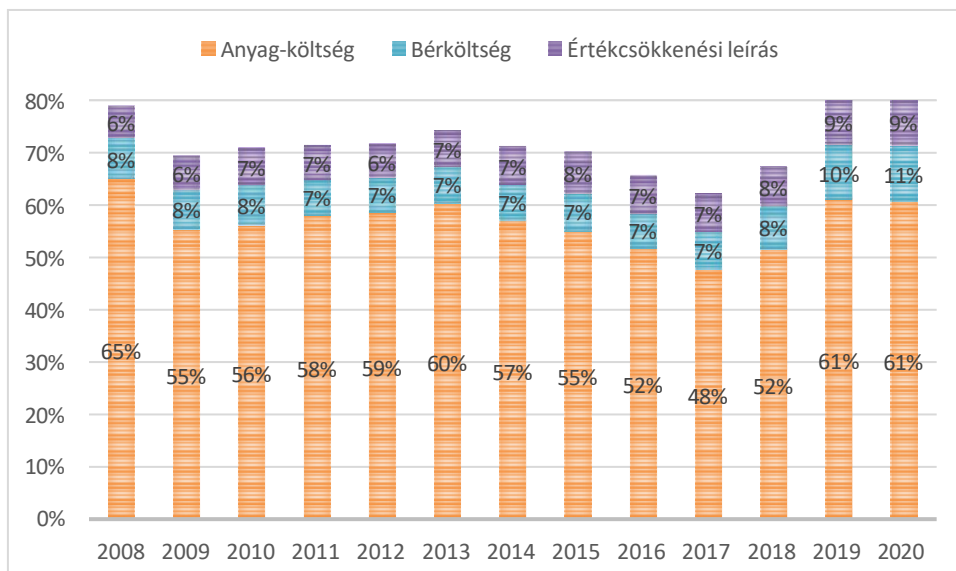
5. ábra: A mérlegfőösszeg a vizsgált ágazatokban 2008-2020 között.
Forrás: NAV adatok alapján saját szerkesztés (2022)

Az elemzésekben bevett gyakorlat, hogy az árbevétel arányában vizsgáljuk meg a legfontosabb költségeket. A növénytermesztésben minden évben meghatározó az anyagköltségek aránya, és ennek ára jelentős hatást gyakorol a működésre. Ennek oka, hogy a felhasznált műtrágyák és vetőmagok költsége rohamosan növekszik, és ez az elkövetkező években még nagyobb mértékű drágulás várható. A válság éveiben visszaesett az anyagköltségek aránya (elsősorban a felhasznált mennyiségek visszafogása miatt), de a válságból való kilábalást követően, és a konjunktúraciklus 2014-es kezdetét követően csökkenő tendencia figyelhető meg, egészen 2019-ig. A műtrágya árában 2017-től növekedés volt tapasztalható, azonban 2019 évvégén meredek csökkenésnek indult. Ez látható az növénytermesztési ágazat anyag-költségeiben is hiszen, ha drágább a műtrágya akkor kevesebbet tud belőle a gazda megvásárolni. A bérköltségek esetében megfigyelhető, hogy jelentős változások nem történtek a vizsgált időszakban, leszámítva, hogy a válságot követően némiképp csökkent a bérköltségek aránya a költségszerkezetben. A munkaerőhiány hatása egyértelmű összefüggést mutat a bérköltségek arányának megugrásával, hiszen a korábbi évek munkaerőbázisnál jelentős csökkenése beavatkozásra sarkallta a társaságokat. Az értékcsökkenés alakulása egyik meghatározó abban a vonatkozásban, amennyiben megugrik a bevételek arányában mért értékcsökkenés, úgy a korábbi évek beruházásaihoz kapcsolódhat, amely tényező már 2018-tól markánsan jelent van a növénytermesztésben, arányokat tekintve 2019-től jelentkezik. (6. ábra)

6. ábra: A Növénytermesztés költség szerkezete 2008-2020 között. NAV adatok alapján saját szerkesztés (2022)

Az állattenyésztés kapcsán is kiemelendő, hogy az anyagköltség jelenti a meghatározó tényezőt, amely a válságból való kilábalásig folyamatosan nőtt árbevétel arányosan, ugyanakkor a 2014-es konjunktúra kezdetével csökkenő tendencia rajzolódik ki. 2018-tól kezdve az anyagköltségek növekedési üteme jelentősen meghaladja a bevételek növekedését, amely főként a takarmányárakra vezethető vissza, ezzel a korábbi, válság előtti szinteken stabilizálódik az érték. Az állattenyésztésben is megfigyelhető a bérköltség arányának és értékének erőteljes növekedése. Az értékcsökkenési leírásnál az arány növekedése azonban csalóka, tekintve, hogy 2020-ra már kismértékben csökkent az elszámolt értékcsökkenés, amely maximumát 2019-ben érte el. (7. ábra)

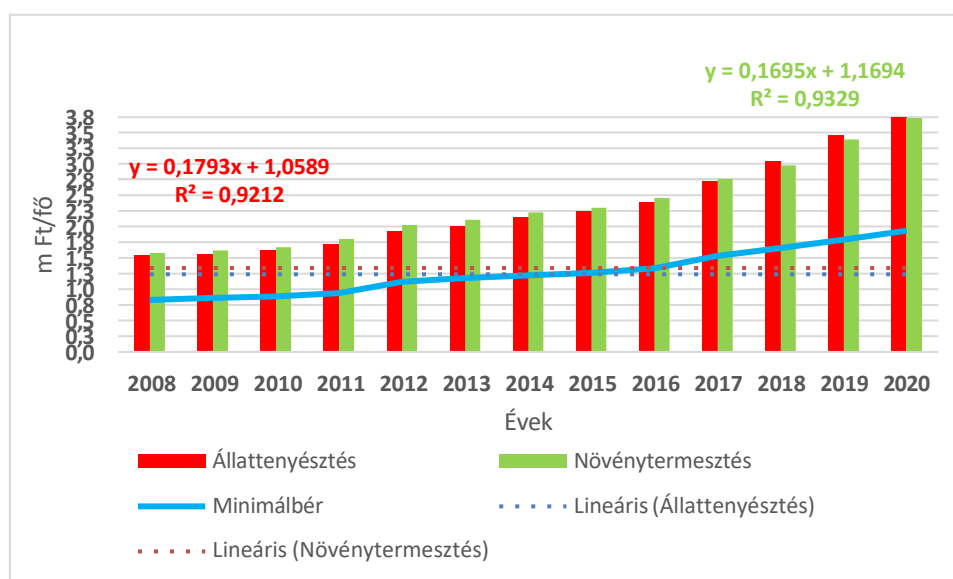

7. ábra: Az állattenyésztés költség szerkezete 2008-2020 között. NAV adatok alapján saját szerkesztés (2022)

A két ágazat költségszerkezetét vizsgálva megállapítható, hogy az állattenyésztés a költségigényesebb ágazat, hiszen a legjellemzőbb költségek összege magasabb értéket eredményez, ebből fakadóan sokkal alacsonyabb a működési profithányad, amelyet az üzemi eredmény és árbevétel hányadosaként kapunk meg. Pozitív tendenciaként értékelhető, hogy az állattenyésztés működési profithányada az utolsó két vizsgált évben jelentősen emelkedve a 10%-os értéket megközelítette.

A növénytermesztésnél jóval magasabb profithányadot tudott elérni 2011-2014 között, amely a válság és a kilábalás időszakában volt. A növénytermesztés jóval kockázatosabb ágazat, tekintve, hogy az időjárási tényezők nagymértékben befolyásolják a termésmennyiséget, a potenciális árbevételt. A fő különbség a két ágazat között jellemzően az árbevétel arányos anyagköltségben van az állattenyésztés javára, míg a bérköltségnél a növénytermesztés részaránya magasabb. Az értékcsökkenés aránya vonatkozásában nincs jelentős különbség. Ezen differencia viszont statisztikailag nem mutatható ki, csak arányait tekintve.

A 7. ábra alapján megállapítható, hogy a vizsgált időszakban az egy főre jutó bérköltség jelentősen emelkedett mindkét vizsgált ágazatban, amelyet a trendvonalak egyenlete is megfelelően prezentál. Az ábrából leolvasható az a tény, hogy a növénytermesztés egy főre jutó bérköltsége magasabb, és mindkét ágazatban számottevően meghaladja a minimálbér éves összegét, mint viszonyítási pontot. 2017-től erős a bérdinamika, különösen 2019-ben és 2020-ban volt robusztus a bérek emelkedése, amelyet a szektorban (is) jelen lévő munkaerőhiánnyal lehet magyarázni.

8. ábra: Az állattenyésztés és növénytermesztés egy főre jutó évi bérköltsége 2008-2020 között. NAV adatok alapján saját szerkesztés (2022)

Lentner (2013) és Zéman et al. (2018) a gazdasági szabályozás és a vállalkozás folytatásának elvének fontosságára a válságos időszakokban, amelyben fontos a megfelelő likviditási szint. A likviditási gyorsráta a fizetőképességet méri, ágazati vonatkozásban irányadó értéknek számít. A nemzetközi gyakorlat alapján 0,8-as érték elvárt. Az idősorban méretkategóriánként mutattuk be az ágazati átlagos értékeket. Az adatokból megállapítható, hogy az állattenyésztési ágazat gyorsrátája 2014-ig a KKV

kategóriákban elmaradt a kívánatos értéktől, 2015-től minden kategóriában meghaladja a kívánt értéket, és fokozatos emelkedés figyelhető meg. A növénytermesztésben megállapítható, hogy a KKV-k körében kedvező volt a likviditási helyzet minden vizsgált évben, csak a nagyvállalatok körében figyelhető meg az értéktől való elmaradás 2015-ig. Ebből tehát leszűrhető, hogy az állattenyésztési ágazat készletigényesebb, itt nagyobb szerepe van a folyamatos takarmányellátásnak, továbbá az adatok tanulsága alapján válságérzékenyebb. Meglepő fejlemény, hogy a nagyvállalatok körében volt rosszabb a mutató értéke. (3. táblázat)

		2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Állattenyésztés	Mikro	0,6836	0,6623	0,6258	0,6568	0,6469	0,6672	0,8059	0,8254	0,8280	0,9201	1,0509	1,1248	1,0437
	Kis	0,5689	0,5874	0,6249	0,6196	0,6413	0,7062	0,7882	0,8609	0,9401	1,0737	0,9804	0,9996	1,1394
	Közepes	0,5860	0,6503	0,7042	0,7034	0,6717	0,7591	0,8029	0,9193	0,8473	0,9344	0,8078	0,8750	1,0340
	Nagy	0,6262	0,6628	0,7625	0,5493	0,6205	0,5834	0,5769	0,7979	1,2753	1,0192	0,8230	2,2925	2,7623
Növénytermesztés	Mikro	0,9045	0,8427	0,9848	0,9944	1,2004	1,2460	1,2662	1,3912	1,5068	1,5750	1,4956	1,5869	1,7117
	Kis	0,8952	0,9664	1,1130	1,0823	1,2427	1,3948	1,5196	1,5892	1,7740	1,8298	1,8587	1,8786	2,1636
	Közepes	1,0176	1,0741	1,3055	1,3235	1,2038	1,5658	1,7209	2,0466	1,6000	2,0467	1,3009	1,1443	1,1910
	Nagy	0,3482	0,3239	0,3968	0,3224	0,2033	0,3509	0,3493	0,3818	0,8371	1,8629	5,4058	1,4015	1,5707

3. táblázat. A vizsgált ágazatok likviditási gyorsrátája méret szerint.

Forrás: Saját kutatás (2022)

A jövedelmezőség elfogadott mérő mutatója a ROA mutató, amely az adózás előtti eredmény és a mérlegfőösszeg hányadosa. Az adatok alapján megállapítható, hogy a válság hatására visszaesett, vagy stagnált a jövedelmezőség, amelyet a növénytermesztésnél számottevően befolyásolnak az időjárási körülmények.

		2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Állattenyésztés	Mikro	1%	1%	1%	1%	3%	0%	3%	3%	3%	5%	6%	3%	2%
	Kis	1%	1%	2%	3%	4%	4%	7%	4%	3%	6%	4%	6%	5%
	Közepes	2%	3%	2%	3%	3%	3%	5%	2%	1%	4%	3%	5%	4%
	Nagy	2%	4%	4%	2%	3%	3%	4%	4%	5%	8%	5%	4%	3%
Növénytermesztés	Mikro	7%	2%	4%	9%	10%	7%	8%	6%	7%	7%	7%	7%	9%
	Kis	7%	2%	3%	10%	9%	7%	7%	4%	4%	4%	4%	3%	6%
	Közepes	6%	2%	3%	7%	6%	6%	5%	3%	2%	4%	3%	4%	5%
	Nagy	4%	3%	-3%	5%	1%	5%	12%	4%	2%	4%	2%	1%	0%

4. táblázat: A vizsgált ágazatok ROA mutatója méretkategóriák szerint. Forrás: Saját kutatás (2022)

A 4. táblázatból látható, hogy a mikrovállalkozásokat leszámítva minden méretkategóriában jellemzően az állattenyésztési ágazat működik jövedelmezően. (4. táblázat)

6. Konklúzió

A mezőgazdasági vállalkozások számára leginkább a csökkenés jellemző a vizsgált időszakban, azzal a kitételrel, hogy az állattenyésztési ágazatok esetében korábban kezdődött a csökkenő tendencia, mint a növénytermesztési ágazatoknál.

A mezőgazdaság hazai foglalkoztatásban betöltött szerepe nem kiemelkedő (kevesebb mint 10%) és folyamatosan csökken. Mind a növénytermesztés mind pedig az állattenyésztés területén hasonló mértékű csökkenés tapasztalható. Ez a csökkenés azonban nem az egyre hatékonyabb gépesítésnek és a digitalizációnak köszönhető, hanem a mezőgazdasági tevékenységek nehézségeinek, kiszámíthatatlanságának és alacsony megbecsültségének.

A két ágazat költség szerkezetét vizsgálva megállapítható, hogy az állattenyésztés a költségigényesebb ágazat, hiszen a legjellemzőbb költségek összege magasabb értéket eredményez, ebből fakadóan sokkal alacsonyabb a működési profithányad, amelyet az üzemi eredmény és árbevétel hányadosaként kapunk meg. Mind a növénytermesztési mind pedig az állattenyésztési ágazat esetében elmondható, hogy kimagasló az anyagköltségek aránya. A fő különbség a két ágazat között jellemzően az árbevétel arányos anyagköltségben van az állattenyésztés javára, míg a bérköltségnél a növénytermesztés részaránya magasabb. Az értékcsökkenés aránya vonatkozásában nincs jelentős különbség. A munkabérek tekintetében mindkét ágazatban számottevően meghaladja a minimálbér éves összegét, 2017-től erős a bérdinamika, amelyet a szektorban (is) jelen lévő munkaerőhiánnyal lehet magyarázni.

A likviditási gyorsráta alapján megállapítható, hogy az állattenyésztési ágazat készletigényesebb, továbbá a vizsgált adatok alapján válságérzékenyebb mint a növénytermesztés. Meglepő, hogy a várakozásokkal ellentétben a nagyvállalatok körében volt rosszabb a mutató értéke.

Az eredményeket egybevetve megállapítható, hogy a 2020-ban a Covid-19 miatti korlátozások folytán a magyar mezőgazdaságban, sem a növénytermesztésben, sem pedig az állattenyésztésben nem volt tapasztalható jelentős mértékű visszaesés, hiszen a munkavégzésben nem keletkeztek akkora akadályok, mint más szektorokban.

Szerzői hozzájárulás: Hegedűs Szilárd végezte az adatgyűjtést, adatelemzést. Lencsés Enikő a szakirodalmi áttekintést, ágazati információkkal történő kiegészítést, továbbá a szerkesztést.

Finanszírozás: Nem volt támogatás

Összeférhetetlenség: Nincs összeférhetlenség semmilyen vonatkozásban.

Felhasznált irodalom

- Baranyi, A.; Csernák, J.; & Pataki, L.; & Széles, Zs. (2012): A magyar mezőgazdasági vállalkozások vagyoni, pénzügyi helyzetének elemzése, összehasonlítva az erdőgazdálkodást folytató vállalkozások teljesítményével. *Közgazdász Fórum / Forum On Economics And Business* 15 (105), pp. 53-80. http://efolyoirat.oszk.hu/00300/00315/00098/pdf/EPA00315_kozgazd_forum_2012_02_053-080.pdf
- Belovecz, M. (2017): A mezőgazdasági beruházások és finanszírozásuk. In: Szabó, Péter (szerk.) *Kutatás-fejlesztés-innováció az agrárium szolgálatában*. Budapest, Mezőgazda Kiadó, pp. 96-102.
- Dénes, Z. (2021): A válság ellenére is nőtt a hazai mezőgazdaságban elérhető jövedelem. *Világgazdaság – Online*, 2021.04.17, <https://www.vg.hu/agrar/2021/04/a-valsag-ellenere-is-nott-a-hazai-mezogazdasagban-elerheto-jovedelem>
- Engelberth, I.; Sági, J. (2016): ECatching u por lagging behind? The case of a Hungarian sub-region at the Slovakian border: The Szécseny sub-region; *Sustainability of Rural Areas in Practice: Conference Proceedings from International Scientific Conference*. ISBN: 9788055215747, pp. 156-16.
- Erdei, E.; Popp, J. & Oláh, J. (2018): Comparison of time-oriented methods to check manufacturing activities and an examination of their efficiency. *LogForum*, 14(3), pp. 371-386.
- Gál, V. (2013): A magyar kis- és középvállalkozások tőkeszerkezetének sajátosságai. Doktori értekezés, Kaposvári Egyetem.
- Kormik, E. (2005): Az agrárgazdaság versenyképességéről; *Journal of Central European Agriculture*; VI(3), pp. 375-380.
- Kovács, B. (2012): Mitől szenved a magyar mezőgazdaság? *Pénzügyi Szemle – online*; 2012. október 5.; <https://www.penzugyiszemle.hu/interju/mitol-szenved-a-magyar-mezogazdasag-1-resz>
- Lentner Cs. (2013): Enforcement of the Principle of Going Concern: with Special Regard to Public Service Providers; In: Hyránek, Eduard; Nagy, Ladislav (szerk.) *Zborník Vedeckých Statí : Priebežné výsledky riešenia grantovej úlohy VEGA č. 1/0004/13*; Bratislava, pp. 9-17.
- Lentner, Cs. (2014): Magyar mezőgazdaság a pénzügypolitika csapdájában - a mezőgazdaság európai uniós támogatási rendszerének kritikája. In: Katona, K. & Schlett, A. (szerk.): *Fejlesztési stratégiák - Finanszírozási alternatívák* (Heller Farkas Könyvek 1.). Budapest: Pázmány Press, pp. 247 - 261.
- Lentner, Cs. (2016a): A magyar mezőgazdaság finanszírozási dilemmái az ezredfordulón. In: *Rendszerváltás és pénzügypolitika (Tények és tévhitek)*. Budapest: Akadémiai Kiadó, pp. 22-31.
- Lentner, Cs. (2016b): A magyarországi lízingfinanszírozás stratégiai kérdése. In: *Rendszerváltás és pénzügypolitika (Tények és tévhitek)*. Budapest: Akadémiai Kiadó, pp. 279-289.
- Losoncz, M. & Nagy, Gy. (2020): A kis- és középvállalkozások nemzetköziesedésének néhány kérdése Magyarországon; *Budapesti Gazdasági Egyetem*; https://doi.org/10.29180/KKV_nemzetkoziesedes.2020; 274 p.
- Nagy, I. (2019): Jelentés az agrárgazdaság 2018. évi helyzetéről, I. kötet, Magyarország Kormánya, pp.17-21.
- NAIK Agrárgazdasági Kutatóintézet, (2022): Főbb mezőgazdasági gépek forgalma - 2022. I. negyedév. Statisztikai jelentések, XXXII(2). <https://www.aki.gov.hu/product-category/statisztikai-jelentesek/mezogazdasagi-gepek-forgalma/>

Popp, J., Lakner, Z. & Oláh, J., 2019. A Közös Agrárpolitika reformja 2021-2027 között. A Falu, XXXIV(1), pp. 11-21.

Sipiczki, Z. (2019): Jövedelmező-e a mezőgazdaság, PhD értekezés, Kaposvári Egyetem pp. 116-118.

Széles, Zs. (2007): A mezőgazdasági vállalkozások önerős fejlesztése..Budapest, Agroinform Kiadó, 174 p.Tóth, A.; Kálmán, B. & Poór, J. (2021): Employment in Hungarian Economy as a Result of the Covid-19 Pandemic; Acta Oeconomica Universitatis Selye X(1), pp. 84-96.

Tóth, R.; Túróczi, I.; Pataki, L. & Zéman, Z. (2019): A dél-alföldi régióban működő mezőgazdasági vállalkozások pénzügyi helyzetének elemzése. A falu, XXXIV(1), pp. 5-10.

Varga, J. & Sipiczki, Z. (2017): A hazai mezőgazdasági vállalkozások gazdálkodása. Közép-európai közlemények, 10(3), pp. 138-151.

Zeman, Z; Kalmar, P. & Lentner Cs. (2018): Evolution of post-crisis bank regulations and controlling tools: A systematic review from a historical aspects; Banks and Bank Systems XIII(2)